

Elman Nadžaković, dipl. ecc.¹

EFEKTI EKOLOŠKIH POREZA NA JAVNE PRIHODE I EKOLOGIJU EVROPSKE UNIJE

SAŽETAK

Zaštita okoliša predstavlja jedan od osnovnih prioriteta EU, stoga je važnost ekoloških poreza i utjecaja tih poreza na zaštitu okoline nesaglediva. Rezultatima istraživanja predstavljenim u ovom članku ostvarena je primarna misija istraživanja: afirmirati ekološke poreze u cilju zaštite ekologije, te istražiti efekte ekoloških poreza na javne prihode i ekologiju EU. Cilj ovog članka jeste da predstavi model rješenja ekoloških problema u Evropskoj uniji, uz istovremeno povećanje javnih prihoda, što može predstavljati temelj rješavanja ekoloških problema u Bosni i Hercegovini. U članku su elaborirane najvažnije značajke ekoloških poreza kao ekskluzivnog faktora zaštite okoliša u EU, kao i perspektive razvoja u funkciji zaštite okoliša. Posebna pažnja je posvećena strukturi i vrstama ekoloških poreza, a elaborirano je više tematskih jedinica o ekološkim porezima u EU: energetski, transportni, porezi na onečišćenje i porezi na resurse. Predstavljani su prihodi i ekološki efekti ovih poreza u EU. Navedene su perspektive razvoja poreza za zaštitu okoliša u EU. Značaj ove teme posebno dolazi do izražaja u zemlji kao što je Bosna i Hercegovina, gdje gotovo da se i ne razmišlja o rješavanju ekoloških problema.

Ključne riječi: zaštita okoliša, ekološki porezi, emisija, CO₂, EU.

JEL: H23, P16, Q58, E62

1. UVOD

Sve većim iskorištavanjem prirode i onečišćavanjem prirodnih resursa došlo se do stanovišta da je potrebno izvršiti određene radnje koje bi dovele do ispravljanja načinjene štete. Borba za ostvarenjem profita navodi kompanije i pojedince da ne obraćaju pažnju na očuvanje okoliša. Budući da su prirodni resursi i okoliš zajedničko bogatstvo i sadašnjih i budućih generacija, došlo se do generalnog stajališta da je potrebno na neki način doprinijeti očuvanju okoliša. Jedan od osnovnih prioriteta Evropske unije predstavlja očuvanje okoliša, a kako bi se doprinijelo očuvanju okoliša, trebalo je navesti zagađivače da vode računa o svojoj emisiji. Jedan od instrumenata za ostvarenje ovog cilja jeste i uvođenje ekoloških poreza. Prema tome, zadatak ovog članka je da se naučno istraže aktuelni problemi i fenomeni o ekološkim

¹ HENI d.o.o., Dr. Mehmeda Spahe 12b, 72000 Zenica

porezima u EU. U skladu sa problematikom postavljena je radna hipoteza: Ekološki porezi predstavljaju *conditio sine qua non* za očuvanje okoliša u EU, kao i intenziteta CO₂.

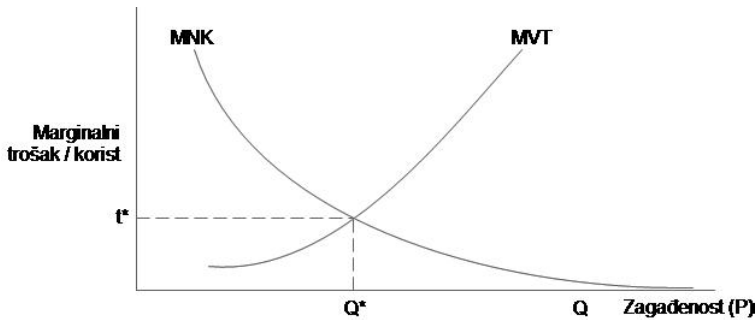
Rezultati istraživanja u ovom članku imaju cilj da doprinesu afirmiranju ekoloških poreza kao faktoru očuvanja ekologije, odnosno da daju doprinos širenju očuvanja okoliša, posebno u državi kao što je Bosna i Hercegovina i gradu Zenici.

2. Teorijske značajke zelenih poreza i okoliša

Umanjenje štetnih emisija i očuvanje okoliša dovelo je do razmišljanja o instrumentima koji će ostvariti ove ciljeve. Jedan od instrumenata predstavljen je u ekološkim porezima i uvođenju poreznih prihoda koji će se koristiti za umanjeње štetnih emisija i očuvanje okoliša uopće.

Izvor ideja o okolišnom oporezivanju je „Pigovian porez“. Britanski ekonomist Arthur C. Pigou je kroz razvoj teorije na vanjske okolnosti prvi predložio ideju da vlada uvede porezni prihod koji bi se mogao koristiti za umanjeње štetnih emisija. Ekonomisti se slažu da se u situaciji u kojoj proizvodnja ili potrošnja nekih dobara rezultira negativnim vanjskim utjecajem socijalno blagostanje može poboljšati nametanjem poreza. Pored toga, postoji opća saglasnost da porez za zaštitu okoliša treba biti naplaćen direktno na emisiju ili korištenje resursa koji uzrokuju vanjske ekološke troškove. Dakle, ukoliko emisija CO₂ predstavlja razlog za zabrinutost, CO₂ porez će biti osnova energetskog poreza koji ne pravi razliku između goriva sa različitim intenzitetom ugljika.

Optimizacija neoklasičnog pristupa oporezivanja zaštite okoliša preporučuje da nivo poreza za zaštitu okoliša treba biti postavljen tako da odražava trošak okoliša. Ovaj pristup je začeo Pigou 1932. godine, a ozvaničio Baumol 1972. „S teorijskog će stajališta odgovarajući nivo smanjenja zagađenosti biti dosegnut ako je marginalna društvena cijena smanjivanja zagađenja za jednu dodatnu jedinicu jednaka marginalnoj koristi po jedinici umanjeња zagađenosti“ (Jelčić, 2001., 405). Pokušava da izračuna funkciju štete za različite nivo emisije, a zatim da poravna marginalne neto-koristi (MNK) od aktivnosti koje izazivaju zagađenje (P) sa marginalnim vanjskim troškovima (MVT) koji rastu (The Chartered Institute of Taxation, 2012). Jednakost se postiže nametanjem poreza jednakog razlici na optimalnom nivou emisije. Naredni grafikon pokazuje osnovne teorijske pozicije, gdje je Q nivo bez poreza na zagađenje, a Q* je optimalni nivo onečišćenosti, optimalni porez je t*.

Grafikon 1: Optimizirani pristup okolinskog oporezivanja

Izvor: (The Chartered Institute of Taxation, 2012)

Dok je Baumol dokazao teorijsku ispravnost Pigou optimizacije pristupa oporezivanju okoliša, u praksi to često nije moguće zbog poteškoća vrednovanja složenih utjecaja na okoliš. Naime, i sam Baumol se brinuo da li će pristup postati operativan, kako zbog težine izračuna granične funkcije štete, tako zbog prisutnosti više različitih lokalnog maksimuma.

2.1 Ekološki – zeleni porezi

Porezi kao tržišni mehanizam imaju istaknutu ulogu u očuvanju čovjekovog okoliša. S obzirom na ciljeve koji se žele postići, nazivaju se i ekoporezima ili ekološkim porezima. U svakodnevnom govoru često se koristi naziv „zeleni“ porezi. Ovaj naziv su dobili jer su ih prvo počeli propagirati pripadnici političkih stranaka ili pokreta u čijim programima zaštita okoliša zauzima centralno mjesto.

Zeleni porezi su porezi na zagađivanje okoliša ili na robu čija upotreba stvara zagađivanja. Ekonomska teorija sugerira da će ekološki porezi umanjiti onečišćenje okoliša na najekonomičniji način, poticanjem promjena u ponašanju kompanija i domaćinstava koja mogu smanjiti svoje zagađivanje. U praksi, zeleni porezi, čak i oni koji indirektno utječu na emisije štetnih gasova ili na srodne robe su rijetki. Nekoliko primjera se može naći u Evropi, ali gotovo nikako se ne mogu naći u Sjedinjenim Američkim Državama.

Onečišćenje se može posmatrati kao dio cijene koštanja proizvodnje roba i usluga, ali ne za onog ko zagađuje okoliš, nego za očuvanje okoliša (od štetnih gasova za narušeno zdravlje do klimatskih promjena). Porez za zaštitu okoliša ima za cilj da natjera zagađivače da podnesu pravi trošak svojih aktivnosti, tereteći ih za štetu uzrokovanu drugima.

Direktni porezi na emisije su ekonomski učinkoviti, jer oni daju zagađivačima poticaj za smanjenje onečišćenja sve do tačke u kojoj bi daljnje smanjivanje koštalo više nego porez.

Indirektni porezi, poput poreza na povezane proizvode ili alternativne politike, kao što su propisani tehnološki standardi, ne mogu smanjiti zagađenje na najekonomičniji način. Naprimjer, nametanje većeg poreza na benzin radi smanjenja štetne automobilske emisije na okoliš ne potiče vozače da održavaju opremu za kontrolu zagađenja, te potiče što dužu vožnju automobila bez održavanja opreme za kontrolu zagađenja.

Porezi na direktne emisije su također isplativi, jer osiguravaju da smanjenje onečišćenja poduzimaju one strane koje to mogu učiniti najjeftinije. Kompanije kojima je onečišćenje povoljnije i dalje će nastaviti zagađivati i plaćati više poreza, dok će one kompanije koje smatraju da je onečišćenje skuplja opcija smanjiti svoje zagađenje i tako platiti manje poreza.

Sistem razmjenjivih dozvola predstavlja alternativu porezu na emisije, a može biti jednako isplativa. Ovaj sistem ograničava količinu dozvoljenih emisija izdavanjem dozvola sa fiksnim količinama emisije, što omogućuje zagađivačima da međusobno trguju. Cijena dozvole je analogna porezu. Zagađivači sa visokim troškovima smanjenja svoje emisije će umjesto smanjenja kupiti dozvolu koja im dozvoljava da i dalje zagađuju, dok oni koji mogu smanjiti svoju emisiju sa nižim troškovima to će i učiniti i onda prodati svoje neiskorištene dozvole. Razmjenjive dozvole mogu imati različite distribucijske efekte u odnosu na poreze na direktne emisije. Ovo ovisi o tome gdje su dozvole date, kome, i na temelju čega. Primjeri ovih sistema su odredbe o kiselim kišama američkog Zakona o čistom zraku i shema trgovanja emisijama stakleničkih gasova EU.

Subvencije za smanjenja emisije nemaju isti učinak kao i porez na emisiju. Subvencije povećavaju prednosti pripadnicima subvencionirane grupe i rezultat može biti više zagađivača, gdje svaki zagađuje manje, ali bez ukupnog smanjenja emisije štetnih gasova.

Porez koji je nedavno dobio naklonost jeste karbon (CO₂) porez. Ovaj porez je baziran na količinu ugljika sadržanog u fosilnim gorivima, a služio bi kao sredstvo za smanjenje emisije stakleničkih plinova koji doprinose globalnom zagrijavanju. U dvadeset i osam nedavno objavljenih studija, procjena prosječnog prirasta štete je bila 14 \$ po toni ugljika, ali u nekoliko procjena utvrđene su štete iznad 350 \$ po toni ugljika (Evropean parlament, 2012).

2.2 Opći principi politike zaštite okoliša u EU

U oktobru 1972. godine na konferenciji najviših zvaničnika država članica postavljen je temelj evropskom pravu o zaštiti okoliša. Na ovoj konferenciji je potvrđena važnost zajedničke politike zaštite okoliša u EU. Od tada je usvojeno nekih 250

pravnih akata koji su prvenstveno bazirani na ograničavanje emisije uvođenjem minimalnih standarda, posebno u oblasti upravljanja otpadom, zagađenja vode i zagađenja zraka. Različiti programi djelovanja predstavljaju osnovni okvir za ovu legislativu. Potpisivanjem jedinstvenog akta o osnivanju EU 1987. godine, posebno poglavlje je posvećeno ovoj temi i smatra se prekretnicom za okoliš. Osnova politike okoliša se nalazi u članovima 174. do 176. Ugovora o osnivanju EU (Evropski parlament, 2012). Politika zaštite okoliša EU počiva na principima predostrožnosti, prevencije, ispravljanja onečišćenja na izvoru i „plaćanju zagađivača“. Saopćenje komisije COM (2000) 1. je uspostavilo jasne i efikasne smjernice za primjenu principa opreza, koje nije definirano u Ugovoru o osnivanju ili drugim instrumentima EU.

Član 95. stav 3. (bivši član 100a.) Ugovora o EU izričito navodi da se „zdravlje, sigurnost i zaštita okoliša“ moraju uzeti kao osnova visokog stepena zaštite. U okviru svojih ovlasti Evropski parlament i Vijeće će težiti ka ostvarenju tog cilja, te će na taj način voditi aktivnu politiku za zaštitu tla, vode, klime, zraka, flore i faune. Prema principu supsidijarnosti, EU će rješavati probleme zaštite okoliša samo ukoliko to može činiti efikasnijem nacionalna ili regionalna vlast.

Direktiva 2004/35/EZ o odgovornosti za okoliš u vezi sa sprečavanjem i otklanjanjem štete u okolišu uspostavlja okvir obavezne zaštite okoliša. Temeljno načelo ove Direktive je finansijska odgovornost privrednika čija je djelatnost uzrokovala štetu u okolišu ili njezinu neposrednu opasnost, kako bi se privrednici naveli na donošenje mjera i razvijanje postupaka za smanjivanje opasnosti od štete u okolišu, čime bi oni bili manje izloženi finansijskim obavezama. Svrha ove Direktive je utvrđivanje okvira za odgovornost za okoliš koji se temelji na načelu „zagađivač plaća“ (Direktiva 2004/35/EZ, 2012). Direktiva se odnosi na štete u okolišu ili neposredne opasnosti takve štete prouzročene onečišćenjem difuznog karaktera, gdje je moguće utvrditi uzročnu vezu između štete i aktivnosti pojedinih operatora. Cilj ove direktive je sprečavanje i otklanjanje štete u okolišu, i ona ne utječe na prava na naknadu za uobičajenu štetu odobrenu prema bilo kojem odgovarajućem međunarodnom sporazumu kojim se uređuje građanskopravna odgovornost.

Budući da države članice ne mogu u dovoljnoj mjeri postići cilj ove Direktive, a to je utvrđivanje zajedničkog okvira za sprečavanje i otklanjanje štete u okolišu uz prihvatljiv trošak za društvo, cilj se bolje postiže na nivou EU. Zbog opsega ove Direktive i njezine povezanosti s ostalim pravnim propisima EU, tj. Direktivom Vijeća 79/409/EEZ od 02.04.1979. o zaštiti divljih ptica, Direktivom Vijeća 92/43/EEZ od 21.05.1992. o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore i Direktivom 2000/60/EZ Evropskoga parlamenta i Vijeća od 23.10.2000. kojom se utvrđuje okvir za djelovanje EU u području politike upravljanja vodom, EU može donijeti mjere u skladu s principom supsidijarnosti prema članu 5. Ugovora.

U skladu s principom proporcionalnosti prema tom članu ova se Direktiva odnosi samo na ono što je potrebno za postizanje toga cilja.

3. Ekološki porez – ekskluzivni faktor zaštite okoliša u EU

Bez obzira na to ko utvrđuje ekološke poreze, EU ili država članica, tri su međusobno povezana cilja: energetska nezavisnost, čišćenje i zaštita okoliša, te poticanje novih radnih mjesta u reciklaži otpada. Bez obzira na to što su ti ciljevi poželjni, postoji uvjerenje da takvi porezi mogu ometati industrijski rast. Međutim, čemu služi industrijski rast, ukoliko su posljedice tog rasta rak, urođeni deformiteti i respiratorne bolesti? Porezi za zaštitu okoliša u EU se mogu podijeliti u četiri osnovne kategorije: energetske porezi koji uključuju i CO₂ poreze, transportni porezi, porezi na onečišćenje, porezi na resurse koji ne uključuju poreze na naftu i plin.

3.1 Energetski porezi

Energetski porez je porez koji povećava cijenu energije. Svrha energetskog poreza je poticaj kompanija i potrošača na korištenje alternativnih izvora energije, poput solarne i energije vjetra, te podizanje javnih prihoda kako bi se finansirala javna potrošnja (Investipedia, 2012). Neki ekolozi smatraju da je energetski porez potreban kako bi se smanjila emisija stakleničkih plinova, koji se u teoriji smatraju uzrokom globalnog zagrijavanja. Oponenti energetskih poreza upozoravaju na njihove neželjene posljedice, kao što su povećanje cijena gotovo svega, što će dovesti do smanjenja dohotka pojedinaca i cijelih porodica. Energetski porez može imati više oblika, od propisa koji zahtijevaju smanjenje emisije CO₂ iz automobila do dodatnih taksi na račune za struju.

Ova grupa poreza uključuje poreze na energetske proizvode, bez obzira na to kako se koriste, u svrhu transporta ili stacionarno. Najvažniji energetski proizvodi koji se koriste u transportu jesu benzin i dizel. Energetski proizvodi koji se koriste stacionarno uključuju prirodni gas, ugalj, električnu energiju i goriva ulja. CO₂ porezi pripadaju energetskim porezima, a ne porezima na onečišćenje iz više razloga. Prije svega, često nije moguće identificirati CO₂ poreze odvojeno, jer su integrirani sa energetskim porezima. Osim toga, oni su dijelom uvedeni kao zamjena za druge energetske poreze, i prihodi od tih poreza su vrlo često veliki u odnosu na prihode od poreza na onečišćenja. To znači da bi uključivanje CO₂ poreza u poreze na onečišćenja, a ne u energetske poreze narušilo mogućnost međunarodnog poređenja. Ukoliko je prepoznatljiv, CO₂ porez treba posmatrati kao posebnu kategoriju energetskih poreza. SO₂ porez također može biti podložan istim problemima kao i CO₂ porez.

3.2 Transportni porezi

Transportni sektor predstavlja glavni izvor aerozagađenja, a posebno u urbanim područjima. U oblasti transporta, cestovni promet ima najveći utjecaj na zagađenje zraka u gradovima. Iako nacionalni propisi i propisi EU imaju za cilj smanjenje emisije iz automobila, uvođenjem katalizatora ili bezolovnog benzina, rezultat je znatno niža emisija po vozilu, ali kontinuirano povećanje broja vozila umanjuje ova poboljšanja.

Ova grupa poreza uglavnom uključuje poreze koji se odnose na vlasništvo motornih vozila. Porezi na druga transportna sredstva, kao što su avioni, a vezani su za transportne usluge su također uključeni u ovu vrstu poreza. Ovi porezi mogu biti jednokratni kada se odnose na uvoz i prodaju opreme, ili stalni, kao što su godišnje cestarine. Porezi na benzin, dizel i druga transportna goriva su uključeni u energetske poreze. Pored poreza na gorivo, države članice EU primjenjuju različite prometne poreze i takse, kao što su porezi povezani s otkupom, iznajmljivanjem i registracijom vozila i drugi porezi koji se plaćaju na posjed ili vlasništvo vozila. Porez se direktno ili indirektno odnosi na korištenje vozila.

3.3 Porezi na onečišćenje

Ideja poreza na onečišćenja pronalazi svoj razlog za postojanje u eksternim utjecajima. Onečišćenje se definiše kao šteta nanescena na prirodni okoliš, što proizlazi iz eksternih utjecaja. Ova grupa uključuje poreze na izmjerenu ili procijenjenu emisiju u zrak ili vodu, kao i na upravljanje čvrstim otpadom. Izuzetak je CO₂ porez, koji je uključen u energetske poreze.

Porez na onečišćenje je porez na količinu ugljika u fosilnim gorivima, mjereno u dolarima po toni ugljika sadržanog u gorivu ili po toni emitiranog ugljičnog dioksida. Iz ovoga proizlazi da će ugalj i nafta imati više poreze u odnosu na benzin i plin. Kada fosilna goriva sagorijevaju, ona proizvode karbon-dioksid. S obzirom na to da emisija karbon-dioksida dolazi iz različitih izvora, kao što su automobili, kamioni, peći, brodovi i mašine za proizvodnju, vrlo ju je teško kontrolisati propisima. Porez na onečišćenja predstavlja jedan on najefikasnijih načina za smanjenje CO₂ emisije i korištenja energije.

3.4 Porezi na resurse

Porezi na iskorištavanje resursa predstavljaju poseban problem. Postoje različita mišljenja o tome da li je iskorištavanje resursa ekološki štetno, ali je općeprihvaćeno da to može dovesti do ekoloških problema, kao što su zagađenja i erozije tla. Porezi na resurse se odnose na potrošnju vode, šumarstva i rudarstva. Porezi na vađenje nafte i plina nisu uključeni u definiciju poreza za zaštitu okoliša.

Osim toga, porez na iskorištavanje minerala i nafte često je okrenut naplati naknade za iskorištavanje resursa, i ne utječe na cijenu na način kako to čine porezi za zaštitu okoliša. Iskorištavanje resursa se može definirati kao vrijednost proizvodnje umanjena za troškove vađenja, uključujući normalan povrat na kapital. Porez na korištenje resursa ne poznaje razliku između cijene koju je primio onaj koji koristi resurs i cijene koju je platio korisnik.

Porezi na vađenje nafte i plina isključeni su iz definicije poreza za zaštitu okoliša. Osnovni razlog za isključenje se odnosi na usporedivost između zemalja u određenom vremenskom periodu. Prihodi od ovih poreza su važni u samo nekoliko EU/OECD država. Zbog različitih obilježja, naknada, posebnih korporativnih poreznih stopa i direktnog vlasništva države nad kompanijama za crpljenje, porezni sistemi se razlikuju od države do države. To znači da bi uključenje tih poreza u definiciju vrlo otežalo poređenje okolišnih poreza i poreza na resurse. Prihod od poreza na naftu i plin također je vrlo nestabilan, zbog velikih fluktuacija cijena nafte i plina. Evropska komisija detaljnije raspravlja o porezu na vađenje nafte i plina na temelju stanja u Nizozemskoj.

Prihod od poreza na resurse (isključujući naftu i plin) predstavlja samo mali udio u ukupnom prihodu od poreza za zaštitu okoliša. Udio je procijenjen na samo 0,17% (Evropeancommision, 2001). Resursi porezne osnovice u zemljama EU su potrošnja vode (Danska, Francuska), u šumarstvu (Švedska) i rudarstvo (Francuska).

3.5 Prihodi od ekoloških poreza u EU

S aspekta prihoda, energetske porezi predstavljaju najznačajnije ekološke poreze u zemljama EU. Godine 1997. ovi porezi su predstavljali više od 77% ukupnih ekoloških poreza. Transportni porezi su drugi sa udjelom od približno 19%. Porezi na onečišćenje učestvuju sa 3,7%, dok porezi na resurse učestvuju sa manje od 0,2% (Eurostat, 2012). Od 1980. ekološki porezi su se povećali za 0,9%, što predstavlja mali ali stalni trend rasta.

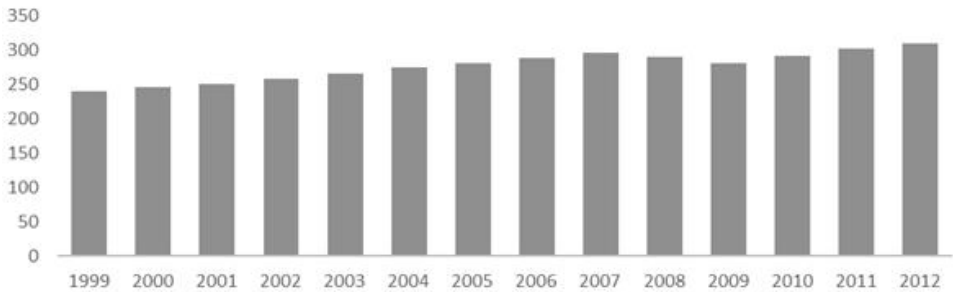
Tabela 1: Ukupni prihodi od ekoloških poreza prema tipu poreza, EU-27, 2012

	EUR million	% ukupnih ekoloških poreza	% GDP-a	% ukupnih prihoda od poreza i socijalnih doprinosa
Ukupni ekološki porezi	310.293	100,0	2,4	6,05
Energetski porezi	233.004	75,1	1,8	4,55
Transportni porezi	64.233	20,7	0,5	1,25
Porezi na onečišćenje i resurse	13.055	4,2	0,1	0,25

Izvor: (Eurostat, 2014)

Tablica 1. pokazuje da je ukupni prihod od poreza za zaštitu okoliša u EU-27 u 2012. godini iznosio 310.293 miliona eura, što je jednako 2,4% BDP-a i 6,05% ukupnih prihoda dobivenih od poreza i socijalnih doprinosa.

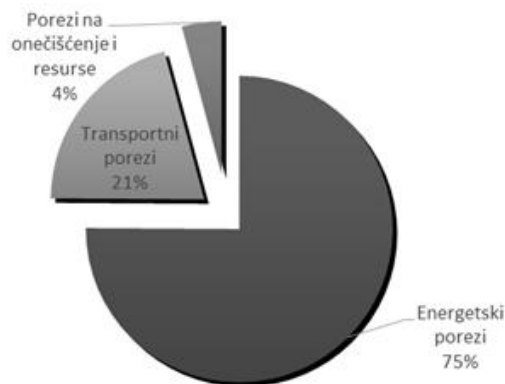
Grafikon 2: Ukupni prihod od ekoloških poreza u EU-27, za period 1999-2012. u 1.000 mil. EUR

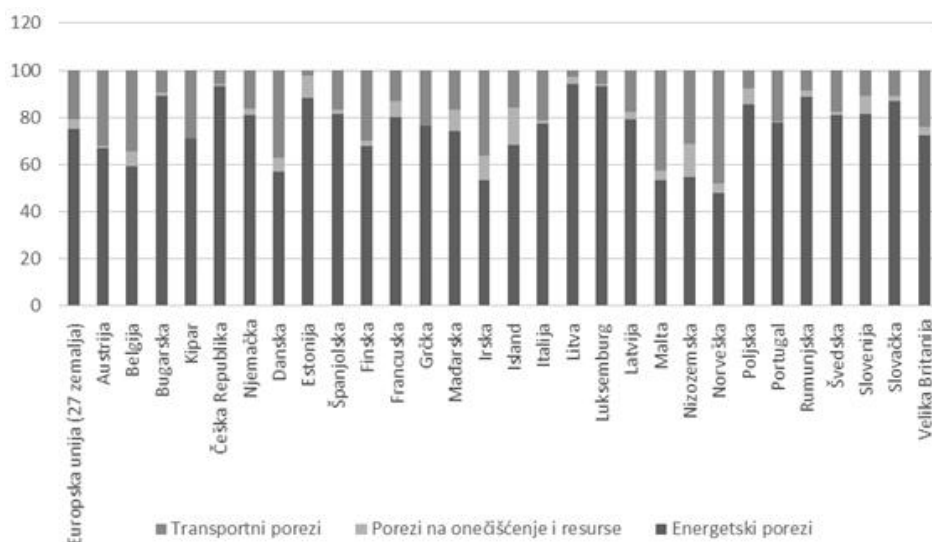
Izvor: (Eurostat, 2014)

Kako se može vidjeti na grafikonu 2. prihod od ekoloških poreza u 27 zemalja EU se povećavao u periodu od 1999. do 2009. godine, sve do finansijske i ekonomske krize, što je dovelo do smanjenja ekonomskih aktivnosti i pada prihoda 2008. i 2009. godine, ali i nastavka rasta u 2010., 2011. i 2012. godini.

Grafikon 3: Ekološki porezi po vrsti u 27 zemalja EU, 2012. godina

Izvor: (Eurostat, 2014)

Grafikon 4: Ekološki porezi po vrsti za države članice EU za 2012. godinu

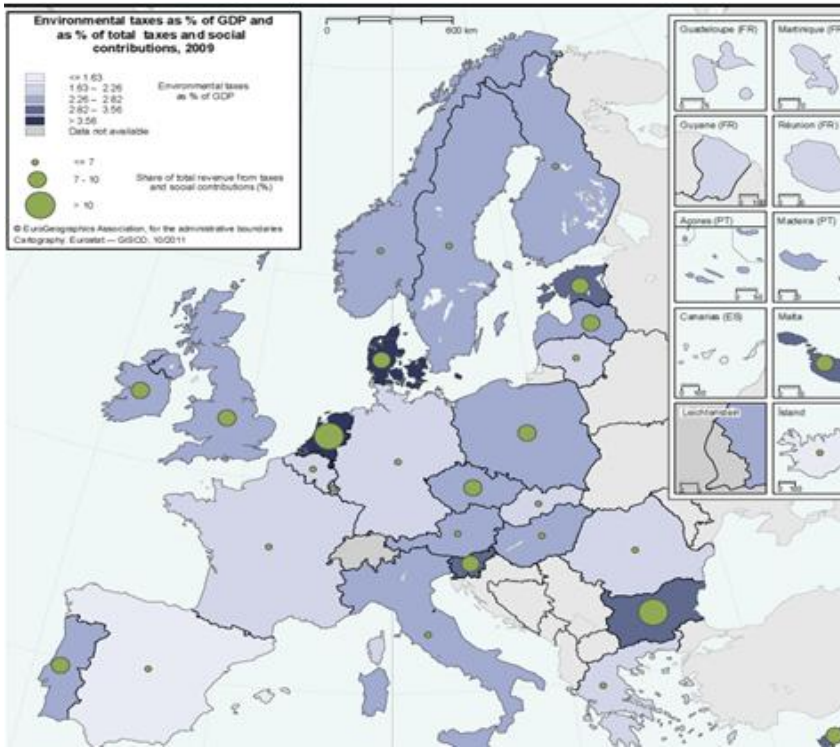
Izvor: (Eurostat, 2014)

Grafikon 3. pokazuje da energetske porezi predstavljaju najveći udio u ukupnim poreznim prihodima za zaštitu okoliša sa 74.0% u 2012. godini. Ti porezi su posebno bili važni Litvaniji, Češkoj i Luksemburgu, gdje oni učestvuju sa 90% u ukupnim prihodima od poreza za zaštitu okoliša. Nasuprot tome, energetske porezi predstavljaju manje od 60% ukupnog prihoda od poreza za zaštitu okoliša na Kipru i u Nizozemskoj, a manje od 50% u Danskoj, Malti i Norveškoj.

Transportni porezi su drugi porezi po važnosti. U ukupnim prihodima od poreza za zaštitu okoliša učestvuju sa 21,8%. Međutim, na Malti, Kipru, u Grčkoj, Irskoj i Norveškoj oni učestvuju u rasponu od 38% do 48,4% ukupnog poreza za zaštitu okoliša, što predstavlja značajnu stavku u ubiranju ekoloških poreza.

Porez na onečišćenje i resurse učestvuje sa relativno malim udjelom od 4,2% u ukupnim poreznim prihodima za zaštitu okoliša. Ovakvo učešće se odnosi na većinu država članica EU, samo u Estoniji, Nizozemskoj, Danskoj i Islandu ovaj porez iznosi više od 10 % njihovog ukupnog poreza za zaštitu okoliša.

Mapa 1. Učešće poreza za zaštitu okoliša u GDP-u i ukupnim porezima i socijalnim doprinosima

Izvor: (Eurostat, 2012)

Mapa 1. pokazuje cjelovitu sliku odnosa poreznih prihoda, kako u odnosu na GDP, tako u odnosu na ukupne poreze i socijalne doprinose. Kod oba pokazatelja relativna važnost prihoda od poreza za zaštitu okoliša bila je u Danskoj, Nizozemskoj, Sloveniji, Malti i Bugarskoj. Najniži ostvareni prihod za zaštitu okoliša se bilježi u Španiji i Belgiji, što pokazuje relativno nizak nivo prihoda u odnosu na oba pokazatelja.

4. Perspektive razvoja poreza za zaštitu okoliša u EU

Budući da se politikama i aktivnostima u području zaštite okoliša istovremeno štiti i kvalitet života građana i osigurava održivi razvoj Evropske unije, zaštita okoliša je postavljena kao jedan od važnijih prioriteta EU. Glavni finansijski instrument za finansiranje aktivnosti u ovom području je program LIFE putem kojeg je od 1992. godine do danas finansirano više od 3.500 projekata s ukupnim iznosom podrške od oko 2,5 milijarde eura (MVEP, 2012). Činjenica da je u EU predvodnica na svjetskom nivou za zaštitu okoliša, za očekivati je da podrška zaštiti okoliša neće biti manja ni u budućnosti. Od ove činjenice se polazi kada je riječ o budućem oporezivanju za zaštitu okoliša u EU.

4.1 Reforma ekoloških poreza u EU

S ciljem smanjenja emisije stakleničkih plinova, članice EU provele su mnoge ekološke politike. Ekološki porezi ne samo da dovode do poboljšanja u okolišu već generiraju značajan iznos državnih prihoda. Dodatni državni prihodi iz ekoloških poreza dopuštaju smanjenje stopa drugih poreza radi očuvanja ravnoteže između ukupnih državnih prihoda i ukupne državne potrošnje.

Mnoge članice EU izvršile su porezne reforme putem ekoloških poreza. Prve reforme su počele provoditi skandinavske zemlje. Švedska porezna reforma od 1990. do 1991. vodila je ka značajnijem smanjenju poreza na dohodak (poreza i prireza) za približno 10%. Finska porezna reforma 1997. godine vodila je ka povećanju računa za potrošnju električne energije za domaćinstva i kao kompenzacijska mjera smanjena je stopa poreza na dohodak. Slične mjere mogu se pronaći u poreznoj politici Danske.

Tabela 2: Implementirane i predložene zamjene poreza u zemljama EU

Članica EU	Smanjeni porez	Povećani porez	(%ukupnog prihoda poreza)
Švedska '90	Porez na dohodak (smanjenje poreza na dohodak od približno 4,3 %)	Ekološki porezi, porezi na potrošnju energije uključujući CO ₂ i SO ₂ poreze	1,9 (ukupna vrijednost zamjene iznosi oko 2 bil EUR)
Španija '95	Porez na dohodak	Motorna goriva	0,2
Danska '93, '95, '98	Porez na dohodak Doprinosi na plaću Investment Incentives	Porez na električnu energiju, vodu, otpad, automobile, CO ₂ i SO ₂	2,5 (iznos je izračunat za 2000. godinu 340 mil EUR)
Nizozemska '96	Porez na dohodak Porez na dobit Doprinosi na plaće	Porezi na potrošnju energije i CO ₂	0,8 (1 bil EUR u 1998.)
UK	Doprinosi na plaće	Landfill	0,2 (640 mil 5 EUR u '96)
Finska '97	Porez na dohodak, Doprinosi na plaću	CO ₂ i Landfill	0,5
Italija '99	Reduction of Employment Charges	CO ₂	0,2 (oko 600 mil EUR)
Njemačka '99	Doprinosi na i iz plaće	Porezi na potrošnju energije	0,6 (4,3 bn EURu 1999)
Francuska '99	Planira smanjenje poreza na rad i zaposlenost	Porez na zagađivanje (TGAP)	
Austrija '99	Doprinosi na plaću	Porezi na potrošnju energije i promet	4,8 (3,6 bil EUR)

Izvor: (ECOTEC, 2001)

I pored povećanja interesa za poreze za zaštitu okoliša u EU, prihodi od ovih poreza nisu se značajno povećali u posljednjih nekoliko godina. Ipak, tabela iznad pokazuje da će ekološki porezi postepeno preuzeti primat u oporezivanju i umanjuju poreza na dohodak i rad.

4.2 Ekološki efekti i reforma ekoloških poreza u EU

Mjerenje efekata ekološke politike može biti vrlo izazovno, posebno zbog kompleksne povezanosti sa ekonomijom. U kontekstu klimatskih promjena, zajednički indikator koji se koristi za mjerenje stepena ekološke ekonomije je intenzitet CO₂ (CO₂/GDP). Ovaj indikator pokazuje koliko se emitira CO₂ na proizvedenu vrijednost. Što je ovaj omjer manji, utjecaj privrede je pozitivniji na okoliš. Unutar EU vrlo je teško pokazati odnos između reforme ekoloških poreza i smanjenja intenziteta CO₂. Naredna tabela pokazuje da su zemlje koje su provele reforme ekoloških poreza zabilježile smanjenje intenziteta CO₂ i pokazuje direktnu vezu između ekoloških poreza i intenziteta emisije CO₂.

Tabela 3: Tablica 3. CO₂/GDP, kg/USD (2000 kom.), 1990. i 2005.

	Država članica EU	1990	2005	2005 (% promjene)
1	Belgija	0,58	0,45	-0,22
2	Danska	0,41	0,28	-0,32
3	Njemačka	0,62	0,41	-0,33
4	Nizozemska	0,56	0,44	-0,20
5	Austrija	0,38	0,36	-0,05
6	Luksemburg	0,84	0,46	-0,45
7	Portugal	0,46	0,53	0,15
8	Finska	0,54	0,40	-0,26
9	Švedska	0,26	0,18	-0,31
10	UK	0,48	0,32	-0,33
11	Irska	0,63	0,35	-0,45
12	Grčka	0,70	0,61	-0,12
13	Španjolska	0,47	0,50	0,07
14	Francuska	0,32	0,27	-0,16
15	Italija	0,42	0,40	-0,07
16	Estonija	6,09	1,97	-0,68
17	Kipar	0,62	0,64	0,03
18	Litvanija	2,06	0,81	-0,60
19	Latvija	1,76	0,65	-0,63
20	Bugarska	5,00	2,81	-0,44
21	Češka Republika	2,81	1,76	-0,37
22	Mađarska	1,50	0,95	-0,37
23	Malta	0,96	0,67	-0,30
24	Poljska	2,91	1,47	-0,49
25	Rumunija	3,80	1,88	-0,51
26	Slovenija	0,79	0,66	-0,17
27	Slovačka Republika	3,00	1,47	-0,51

Izvor: (International labourorganization, 2012)

Nažalost, u toku istraživanja nije bilo moguće doći do pokazatelja koji bi pokazali promjene emisije i nakon 2005. godine, ali iz trenda se može zaključiti da ekološka politika koju vodi Evropska unija pozitivno djeluje na emisiju i intenzitet CO₂, a sve na temelju ekološkog oporezivanja.

5. ZAKLJUČAK

Zaštita okoline svakim danom dobiva na značaju i uviđa se važnost zaštite okoline, kako zbog sadašnjih generacija, tako i zbog budućih generacije. Kako bi se probudila ekološka svijest korporacija koje zagađuju okolinu, kao i pojedinaca, tražili su se instrumenti za ostvarenje tog cilja. Jedan od instrumenata je i uvođenje ekoloških poreza, putem kojih se ostvaruju javni prihodi za vlade, a oporezuju se zagađivači i potiču na smanjenje onečišćenja. Tema ovog članka jesu ekološki porezi u Evropskoj uniji, koja predstavlja jednog od lidera u svijetu u očuvanju okoliša. Jedan od prioriteta Evropske unije jeste očuvanje okoliša, i na taj način povećanje životnog standarda stanovnika EU.

Sistem ekološkog oporezivanja u EU supsidijarno je prenesen na države članice, tj. Evropska unija će rješavati probleme zaštite okoliša samo ukoliko to može činiti efikasnijeg nacionalna i regionalna vlast. Evropska unija kreira politiku zaštite okoliša koja počiva na principima predostrožnosti, prevencije, ispravljanja onečišćenja na izvoru i „plaćanju zagađivača“. Odgovornost za okoliš u vezi sa sprečavanjem i otklanjanjem štete u okolišu regulisana je Direktivom 2004/35/EZ. Osnovna svrha ove Direktive je utvrđivanje okvira za odgovornost za okoliš koji se temelji na načelu „zagađivač plaća“. Sve ovo se kreira kako bi se ostvarilo umanjenje emisije i stvaranje efekta staklenika.

S obzirom na približavanje Bosne i Hercegovine članstvu u EU, ova tema će sve više i više dobijati na značaju, kao i zaštita okoliša. Mjesta za afirmaciju znanja o zaštiti okoliša, kao i o instrumentima zaštite okoliša će biti više, a posebno u zemljama koje teže ka članstvu u EU, kojoj je ova tema jedan od prioriteta. Ekološka svijest i bez ovih instrumenata treba da ima visoko mjesto u životima svih stanovnika svijeta. Ipak, niko ne smije da krade budućnost generacija koje dolaze, i uništava ono što je neko drugi stvorio i dao ljudima na korištenje kao zajedničko dobro.

Hipoteza postavljena na početku ovog članka koja glasi „Ekološki porezi predstavljaju *conditio sine qua non* za očuvanje okoliša u EU, kao i intenziteta CO₂“ je u potpunosti dokazana i predstavlja istinitu tvrdnju, što se temelji na svim pokazateljima do kojih se došlo u toku istraživanja ovog članka, kao i svim poreskim reformama koje provodi ili planira da provodi Evropska unija. Prema tome, ekološki porezi predstavljaju temelj budućeg smanjenja intenziteta CO₂ Evropske unije.

EFFECTS OF ENVIRONMENTAL TAXES ON PUBLIC REVENUES AND ECOLOGY OF THE EUROPEAN UNION

SUMMARY

Environmental protection is one of the main priorities of the EU, therefore, the importance of environmental taxes and the impact of these taxes on the protection of the environment is immense. The studies presented in this article accomplished primary research mission: to affirm environmental taxes for environmental protection purpose, and to explore the effects of environmental taxes in public revenues and ecology of the EU. The aim of this article is to present a model solution of environmental problems in the EU, with a simultaneous increase of public revenues through environmental taxes, what can become the foundation for environmental problems solution in Bosnia and Herzegovina. The article elaborated the most important features of environmental taxes as exclusive factors of environmental protection in the EU, as well as the perspective of the development of environmental protection. Special attention is given to the structure and types of environmental taxes, and elaborated a more thematic units on environmental taxes in the EU: energy, transportation, pollution and taxes on resources. Article represented revenue from environmental taxes and environmental effects on EU. Adduced perspectives for the development of environmental taxes in the EU. The importance of this theme is particularly evident in the country such as Bosnia and Herzegovina, where almost nobody don't consider to resolve environmental problems.

Key words: *environmental protection, environmental taxes, emission, CO₂, EU.*

JEL: *H23, P16, Q58, E62*

LITERATURA

1. Direktiva 2004/35/EZ Evropskoga parlamenta i vijeća od 21.04.2004., [online]. Dostupno na: <http://www.prevodi.gov.me/15.10.20/32004L0035.pdf> [pristup: 10.04.2012.]
2. ECOTEC, (2001). Study on the Economic and Environmental Implications of the Use of Environmental Taxes and Charges in the European Union and its Member States
3. European commission, 2001. Environmental taxes — A statistical guide, Luxembourg
4. European parliament, [online]. Dostupno na: <http://circa.evropa.eu/irc/opoce/>

fact_sheets/info/data/policies/environment/article_7292_en.htm [pristup: 10.04.2012.]

5. Eurostat, [online]. Dostupno na: appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do [pristup: 22.09.2014.]
6. Eurostat, [online]. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Environmental_taxes, [pristup: 11.04.2012.]
7. International labour organization, The double dividend and environmental-tax reforms in Evrope, [online]. Dostupno na: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/inst/research/ecinst/dp13.pdf> [pristup: 12.04.2012.]
8. Investopedia, [online]. Dostupno na: <http://www.investopedia.com/terms/e/energy-tax.asp>, [pristup: 11.04.2012.]
9. Jelčić, B. (2001). Javne financije. Zagreb: PRIF-plus
10. MVEP, [online]. Dostupno na: http://www.eu-referendum.hr/eu_i_mi/101_57.html, [pristup: 12.04.2012.]
11. The Chartered Institute of Taxation, The GreenTaxReport 2009, [online]. Dostupno na: <http://www.greentaxreport.co.uk/read-chapters-online/11-theory-and-practice-of-environmental-taxation> [pristup: 09.04.2012.]
12. The TaxPolicyCenter, Taxes and the Environment: What are greentaxes?, [online]. Dostupno na: <http://www.taxpolicycenter.org/briefing-book/key-elements/environment/what-is.cfm> [pristup: 09.04.2012.]